

MAYER IMRE

**SZLOVÁKIA NEVES MAGYAR
SZÜLÖTTEI**

II. füzet

**SZLOVÁKIAI MAGYAR
IRODALMI FÜZETEK**

**SZERKESZTIK
ESTERHÁZY JÁNOS
ÉS
AIXINGER LÁSZLÓ
KIADJA A TOLDYKÖR**

KELETI KÁROLY, statisztikus (1833-1892). Gusztáv bátyja, sz. Bratislava-Pozsonyban. Résztvett a szabadságharcban s utána mint pénzügyőr szolgált. 1867-ben az új statisztikai hivatal vezetésével bízták meg Nagy érdemei vannak a hivatalos statisztika megszervezésében. Szakirodalmi munkássága igen bőséges: A politikai gazdaság kézikönyve, Magyarország élelmezési statisztikája, Magyarország nemzetiségi viszonyai, szöllészete stb. Főműve: Hazánk és népe, amely Magyarország első rendszeres statisztikája.

KEMPELEN FARKAS, korának kiváló technikusa (1734-1804) sz. Bratislava-Pozsonyban. Kedvelt embere volt a királyi udvarnak. Ő irányította a budai királyi várpalota építését és rendezte be a schönbrunni szökőkút műveket. Feltalált egy sakkozógépet, amellyel egész Európát bejárta s mindenütt csodálatot keltett vele. A gépben állítólag ember volt elrejtve, aki a gépet mozgatta. Pontos leírása megtalálható a Nyelvtudományi közlemények VIII. kötetében, ahol fel van sorolva teljes irodalma is. 1822-ben a gép még megvolt Parisban. Állítólag 1854-ben Philadelphiában elégett. Kempelen foglalkozott az emberi beszéd mechanizmusával is; megírta elméletét és szerkesztett egy beszélőgépet.

KERÉNYI FRIGYES, lírai költő (1822-1852) sz. Pressov-Eperjesen. Tizenkétéves korában tanult meg magyarul, de nemcsak nyelvében, lelkében is magyarra lett. A negyvenes években Petőfivel és Tompával kötött szoros barátságot. Ennek emléke többek közt az Erdei lak című költeményük. A forradalom bukása után meghasonlott kedéllyel kivándorolt Amerikába, de az új életkezdés nehézségeivel nem tudott megbirkózni. Ott halt meg elszegényedve, elkeseredetten, félőrülten. Hozzá írta Tompa szép költeményét Levél egy kibujdosott barátomhoz. Lírájában egy érzékeny, finom lélek panaszai és szemlélődései jutnak kifejezésre, izléses és választékos, de hiányzik belőle az erő és a változatosság.

GRÓF KOHÁRY ISTVÁN, országbíró, politikus és költő (1649-1731) sz. O a b r a d s k y V r b o v o k - C s á b r a g h o n. Nagyszombat főiskoláján tanult. Kora politikai és harci életében teljes részt vett. Szilárd, állhatatos jellem volt, családi hagyományainál fogva I. Lipót feltétlenül hive. A Thököly elleni harcokban fogságba kerül és három évig raboskodik Munkács várában. Thököly mérhetetlen váltságdíjat követel érte, vagy pedig azt, hogy az ő hűségére térjen. Fogságában kegyetlenül bántak vele. Vasat vertek kezére, lábára és kenyéren, vizen tartották. Mikor végre kiszabadult és leromlott állapotában Bécsbe került, I. Lipót speculum fidelitatis-nak nevezte és Fülek várával ajándékozta meg. Ezután még résztvett Eger és Budavár visszafoglalásában. Jobbágiaihoz jóságos volt. Jótékonyásra 700 ezer forintot áldozott. Szeplőtlen jelleme, politikai következetessége, hűsége, hősiessége, buzgó vallásossága, lelki nagysága példaszerűek. Verseiben Balassát utánozta. Bennük Istenben bízó, sorsában megnyugvó, alázatos lelkű katolikus hívőnek mutatkozik; sok bennük az oktató elem.

KORABINSKY JÁNOS MÁTYÁS, tudós, író s térképező (1740-1811) szül. P r e s o v - É p e r j e s e n. P o z s o n y b a n m i n t t a n á r e g y i d e i g a P r e s s b u r g e r W o c h e n b l a t t o t s z e r k e s z t e t t e. A z a n y a g i a k h o z n e m é r t e t t s é l e t e v é g é n t e l j e s e n e l s z e g é n y e d e t t. S o k f é l e é r d e k e s m u n k a s z á r m a z o t t t ő l e. I l y e n e k: G e o g r a p h i s c h - h i s t o r i s c h e s u n d P r o d u k t e n l e x i k o n v o n U n g a r n, B e s c h r e i b u n g d e r k ö n i g l i c h e n F r e i s t a d t P r e s s b u r g. F ő m ű v e k é z i t é r k é p e: A t l a s r e g n i H u n g á r i á e p o r t a t i l i s, n e u e, v o l l s t á n d i g e D a r s t e l l u n g d e s K ö n i g r e i c h s U n g a r n a u f 6 0 T a f e l n.

KOVACHICH MÁRTON GYÖRGY, a magyar történelem és közjog érdekes bűvara (1743-1821) sz. S e n k v i c e - S e n k ő c ö n. A p e s t i e g y e t e m i k ö n y v t á r n á l v o l t a l k a l m a z v a. 1 8 1 0 — 1 5 - i g f i á v a l e g y ű t t á t k u t a t t a a m a g y a r l e v é l t á r a k a t a b e n n ű k l e v ő é r t é k e s a n y a g ö s s z e g y ű j t é s e v é g e t t. K i a d o t t l a t i n - é s n é m e t n y e l v ű m ű v e i é s a z o r s z á g o s l e v é l t á r b a n ő r z ö t t s z á m o s k é z i r a t a k i t ű n ő t ö r t é n e t i é s k ö z j o g i t ö r t é n e t i f o r r á s m ű v e k.

KOPECZKY JÁNOS, arcképfestő (1667-1740) sz. P e z i n o k - B a z i n b a n. Bécsben képezte ki magát festővé és 22 évi római tartózkodás után ugyanoda tért vissza. De onnan, mivel vallási meggyőződése miatt kellemtelenségei támadtak, Nürnbergbe költözött. Művei többnyire arcképek. A velencei iskola s különösen Rembrandt hatása érezhető rajtuk. Sok képe van magyar képtárakban.

LAVOTTA JÁNOS, zeneszerző és hegedűművész (1764-1820) szül. P u s t y F e d y m e s - P u s z t a f ö d é m e - s e n. Bécsben tanult zenét. Pesten fellépve nagy sikert arat. Nyugtalan, bohém természet, nem tud sehol megtelepedni; végül mint csavargó, elfeledve hal meg. Száznál több szerzeménye van. Bennök ő alkalmazza elsőnek a magyar skálát. Ismertek közülök: Lavotta első szerelme, Csokonai-dalok, A magyar insurrectio, stb. Káldy Gyula kiadásában.

LENHOSSÉK MIHÁLY IGNÁC, orvos, anatómus (1773-1840) szül. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n. Az egyetemen az anatómia tanára. Gazdag szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Széchenyi Istvánnak barátja volt. Érdeme a himlőoltás bevezetése Magyarországon.

LIPPAY GYÖRGY, esztergomi érsek (1600—1666), sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n. Pázmány Péter bizalmas embere volt és mindenben igyekezett követni. Latinnyelvű egyházi irodalmi műveket szép számmal írt. Tetemei Pozsonyban nyugszanak.

LÖCZY LAJOS, geológus és geográfus (1849—1920) sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n. Zürichben szerezte mérnöki oklevelét. Résztvett gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai expedíciójában s beutazta egész Kínát. 1888 óta a budapesti egyetem tanára. Később a Földtani Intézet igazgatója. Az ő utasításai szerint történt az erdélyi medence feltárása fúrásokkal. Gazdag munkásságából nevezetesek: A kínai birodalom természeti viszonyai, A Széchenyi-expedíció geológiai eredményei, A menyeyi birodalom története, A Balaton környékének geológiai képződményei.

MADÁCH IMRE, drámaíró (1823-1864), szül., D o l n i a S t r e h o v á - A l s ó s z t r e g o v á n . Ősi, Árpád-kori magyar nemesi család sarja, özvegyen maradt anyja igen gondosan nevelte. 23 éves korában elveszi Fráter Erzsébetet, kitől 1853-ban, a Bach-korszakban szenvedett fogsága után, elválnak és visszavonulva tanulmányokban és a költészetben keres feledést. Megírja nagy művét: Az ember tragédiáját s mikor 1861-ben képviselőnek választják, Pesten átadja Arany Jánosnak. Arany felfedezi benne a lángészt, de a most már ünnepelt nagy költő nem sokkal éli túl nagy sikerét. 1864-ben szívbaja megöli. Az irodalmat kora ifjúsága óta művelte. Írt lírai költeményeket, novellákat, értekezéseket és számos színdarabot, amelyeket azonban csak előkészületül lehet tekinteni nagy művéhez. Főműve 15 színből áll és bibliai kereten belül eleveníti meg az emberiség egész történetét. Történeti képről képre haladva mutatja be, hogy minden nagy eszme, amelyben az emberiség megváltását kereste, hogyan vezet csődbe. De legfőként a kiváló, nagy embernek tragédiája domborodik ki minden korban és mégis e sok csalódás, bukás után újra éledő hittel és reménnyel vállalja az ember sorsát. A művet sokáig csak a magyar kritika méltányolta; ma már külföldön is nemcsak ismerik, hanem nagy-szerűségét is elismerik.

MAILÁTH GYÖRGY, országbíró (1818—1883) született Bratislava-P o z s o n yban. Konzervatív politikus A forradalom és az elnyomatás idején visszavonult a közélettől. 1867 után egyideig a főrendiház, majd a kúria elnöke. Rendkívül lelkiismeretes, szigorúan részrehajlatlan volt. 1883-ban rablójelkosság áldozata lett.

MANGOLD LAJOS, történész (1850-1912), sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n yban. Mommsen tanítványa volt és vele állandó levelezésben állt. Nevezetesebb művei :'VIIT Henrik angol király, A latin nyelv elterjedése a római birodalomban stb. Történelmi tankönyvei a múlt század végén igen népszerűek voltak.

MÁNYOKI ÁDÁM, festő (1673-1757) sz. S o k o l - S z o k o l y á n . Egyideig mint II. Rákóczi Ferenc udvari festője szerepel. Azután Rákóczi ajánlására a szász

választófejedelem udvarába kerül. Közben itthon tölt néhány évet, de ismét visszatér Drezdába, ahol csendes, hosszú öreg kort ér el. Gyönyörű Rákóczi-képe a drezdai Zwinger-ben van.

MARKÓ KÁROLY, festő (1791-1860) szül. L e v o c a - L ő c s é n . Mint mérnök kezd festeni. Azután Olaszországba ment, ahol művészete elismert. Ő az első magyar festő, aki külföldön nagy nevet szerzett. Tájképei romantikus jellegűek. Számos képe van magyar képtárakban.

MARKOVITS IVÁN, gyorsíró (1838-1893) sz. K r e m n i c a - K ö r m ö c b á n y á n . Mint joghallgató Bécsben megtanulta a Gabelsberger-féle gyorsírást és osztrák parlamenti gyorsíró lett. Néhány évi munkával átdolgozta ezt a rendszert magyar nyelvre s ezzel ő lett a hosszú ideig legerjedtebb magyar gyorsírási rendszer alapítójává. Hazajöve, Budapesten újjászervezte a magyar parlamenti gyorsírodát. Emlékét Budapest és Szeged szoborral tisztelte meg.

BÁRÓ MEDNYÁNSZKY ALAJOS, történetíró (1784-1844) sz. P r i e k o p a - P r e k o p á n . Egyideig a bécsi udvari kancellárián szolgált. Majd visszavonulva tudománnyal és irodalommal kezd foglalkozni. Számos értékes magyartárgyú művet ír német nyelven (Erzählungen, Sagen, Legenden aus Ungarns Vorzeit). Hormayrrel együtt szerkeszti 1820—1830 a Taschenbuch für Vaterländische Geschichte c. értékes történeti kiadványsorozatot. 1817 óta rendes munkatársa a magyar Tudományos Gyűjteménynek. Résztvesz a Magyar Tudós Társaság alapszabályainak kidolgozásában, később a társaság tiszteleti tagja. Emlékét Toldy Ferenc szép emlékebeszédben örökítette meg.

BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ, a szabadságharc vértanuja (1819-1849) sz. B e c k o v - B e c k ó n . A katonaságnál összebarátkozott Görgeyvel. A szabadságharcban Lipótvár védelmének ellenőrzésével bízták meg. Mikor tiltakozása ellenére a várat feladták, elfogták és Haynau kötéláltali halálra ítélte. Az ítéletet a pozsonyi vár közelében levő Szamárhegyen hajtották végre rajta.

BÁRÓ MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ, festő (1852—1919) sz. Beckov-Beckón. Festői tanulmányai befejezése után (München, Paris) a Felvidéken és Szolnokon dolgozott. Aztán sokáig élt külföldön. Ködös hangulatú tájképeivel nagy sikereket aratott. A világháborúban sok háborús vázlatot készített. Művészetét Európá szer te ismerték és becsülték.

MIKSZÁTH KÁLMÁN, író (1849-1910) sz. Szklabonyán. Nógrádban megyei jegyzőként kezdte pályáját. Csakhamar újságíró lesz Pesten, majd Szegeden. Nehezen küzdi ki az elismertetést. De aztán egyre kedveltebb lesz. Megválasztják képviselőnek. Negyvenéves írói jubileumát épolyan fényesen ünnepe l ték meg, mint Jókaiét. Jókai sokban hatott rá, de Mik száth eredetisége abban van, hogy ő mindig reális ma radt. Történeteiben bemutatja az egész vidéki magyar élet képét. Kitűnő megfigyelő, apró vonásokból rakja össze alakjait és meséit. Humora könnyed, keresetlen és derűs, csak ritkán csap át az éleesebb gúnyolódásba. Népszerűségben nemcsak itthon, hanem világszerte vetekedik Jókaiával. Az ő műveiből is igen sokat fordí tottak le minden európai nyelvre és szívesen olvassák. Számos kötetet kitevő kisebb elbeszélésein kívül, ame lyek közt sok a remek, nagyobb művei: A két koldus diák, A beszélő köntös, Szent Péter esernyője, Beszterce ostroma, Kísértet Lublón, Prakovszky, a siket kovács, Új Zrinyász, Különös házasság, Akli Miklós, Jókai élete, A Noszty-fiú esete a Tóth Marival, A fekete város, stb.

MOSSÓCZY ZAKARIÁS, jogtudós, püspök (1542—1587) sz. Bratislava-Pozsonyban. Híres törvény tudós volt. Előbb váci, majd nyitrai püspök. Telegdy Miklós pécsi püspökkel együtt gyűjtötte az országgyű lési dekrétumokat s ő írta hozzájuk a királyok életraj zait a Corpus Juris-ban.

NÁDASI JÁNOS, jezsuita tudós (1614-1679) szül. Trnava-Nagysonbátban. Először szülővárosá ban volt tanár, azután Rómába áthelyeztetve, a szer zet évkönyveit szerkesztette. Később Bécsben udvari pap, Eleonóra özvegy császárné gyóntatója. Főművei:

Reges Hungariae a Saneto Stephano usque ad Ferdinandum III., Heroes et victimae caritatis societatis Jesu ab anno 1647.

PÁLLIK BÉLA, festőművész (1745-1908) sz. M i c h a l o v c e - N a g y m i h á l y o n . Tanulmányait Budapesten, Bécsben, Münchenben (Piloty, Dietz mestereknél) végezte. Már ekkor feltűnt sajátos technikája állatképeivel. De az arckép- és életképfestést is kitűnően értette. E téren ismert képe Ferencz József király lovasképmása, Deák Ferenc, Károlyi György stb. arcképei. A megerőltető festői munka szemét annyira megerőltette, hogy kénytelen volt lemondani a festészetről. Mivel szép tenorhangja volt, ezt kezdte művelni és énekes lett. Ezen a téren is szép sikerei voltak. Szemét a pihentetés helyrehozta és újra festhetett. Állatképeivel és arcképeivel (Andrássy, Károlyi, Széchenyi grófok) ismét nagyszerű eredményeket ért el.

PÉTERFI KÁROLY, jezsuita (1700-1746) sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . Nagyszombatban, majd Bécsben volt tanár. Élete nagy részén át egyháztörténeti kutatásokkal foglalkozott. Magyarország különféle levéltáraiból, sőt a vatikáni levéltárból is gyűjtött Magyarországra vonatkozó adatokat. Legfőbb műve: Sacra concilia ecclesiae Rom. Cath. in regno Hungáriáé celebrata ab 1016-1715. Másik műve: Juris descriptio seu curia judicum regni Hungáriáé.

PROHÁSZKA OTTOKÁR, egyházi szónok és író (1858-1927) sz. N i t r a - N y i t r á n . Rómában szerezte meg a filozófia és teológia doktorátusát. Itthon először esztergomi teológiai, azután budapesti egyetemi tanár, 1905 óta pedig székesfehérvári püspök lett. Kitűnő egyházi szónok és író. Szóval és tollal küzdött a magyarság erkölcsi megújulásáért. Buzgón vett részt minden nemesirányú társadalmi mozgalomban. Indítványozta, hogy a világháborúból visszatérő földműveskatonákat megfelelő telepítési eljárással földhöz juttassák. Pomázon főként az ő indítására létesült a hadiárva részére az árvaház. Számos filozófiai, társadalmi, teológiai értekezést írt (Isten és világ, Világosság a sötétségben, Diadalmas világnézet, Modern katoliciz-

mus, Kultúra s terror stb.). Lángeszű, szeretőszívű ember volt, az élő és az írott szó nagyszerű művésze. Halála hivatása közben, a szószéken érte.

PULSZKY FERENC, író, régész (1814-1897) sz. Prešov-Eperjésen. Több hosszabb külföldi tanulmányút után résztvesz mint államtitkár a 48-as kormányban. A forradalom után külföldön fejt ki diplomáciai tevékenységet a magyarság érdekében. Elkíséri Kossuthot angliai és amerikai útjára. Amnesztiát kapva, hazajön és képzőművészettel, régészettel foglalkozik. Hosszú ideig igazgatója a Nemzeti Múzeumnak. Irodalmi és tudós munkássága rendkívül terjedelmes és sokoldalú. Nevezetes művei: Eszmék Magyarország történetének philosophiájához, A rézkor Magyarországon, aztán emlékirata: Életem és korom és utolsó nagy műve: Magyarország archaeológiája.

REVICZKY GYULA, költő (1855-1889) sz. Vitkovec-Vitkócon. Szerencsétlen sorsú, sok szomorúsággal teljes életű ember volt. Törvénytelen származása, amelyről csak felnőtt ifjú korában értesült, nehéz csapásként hatott rá. Könnyelmű apja anyai örökségét elpazarolta. Hogy megélhessen, nevelői állást vállalt vidéken, írói hajlama azonban a fővárosba vonta, de csak igen nehezen és sok keserves nyomorgás után juthatott hosszú évek után megfelelő munkakörhöz, elismeréshez és megélhetéshez. Ekkorra már a sok viszontagságtól meggyengült szervezetén erőt vett a tüdővész és fiatalon, 35 éves korában végzett vele. Költészetében megható őszinteséggel tükröződnek élete küzdelmei, szenvedései. Sokat foglalkozott a pesszimizmus bölcselőjével, Schopenhauerrel, bár maga szerette és becsülte az életet és örömeit. Egész szellemében és formájában a nyugateurópai költészet hatása alatt áll, ezért tekintik újabban a 20. század költői előfutárának. Nagy műgonddal dolgozott. De költészete nem annyira képekben, mint inkább gondolatokban gazdag. Költeményei közt máig is kedvelt remekszép darabok vannak; pl. a Pán halála.

RIEDL FRIGYES, irodalomtörténész (1856—1921) sz. Ladomer-Ladoméron. Mint középiskolai tanár feltűnt nagy tudásával. Több külföldi tanulmányútja

után, 1904 óta Gyulai Pál utóda a budapesti egyetem magyar-irodalomtörténeti tanszékén. Egyetemes, mély műveltségű tudós és író. Eredeti, új szempontjai voltak. Behatóan foglalkozott a magyar ősköltéssel, a középkori irodalommal, Zrinyivel, Gyöngyösivel, a 19. század irodalmával és a legújabb irodalommal is. Ő fedezte fel, hogy a kuruc költemények egy részét Thaly Kálmán írta. Legszebb műve Arany János-tanulmánya. Kitűnőek középkorai tankönyvül szolgáló Rethorikája és Poétikája.

RÓMER FERENC FLÓRIS, régész, (1815-1889) szül. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . Benedekrendi szerzetes tanár volt először Győrött, azután a pozsonyi akadémián. Résztvett a szabadságharcban s utána hosszú fogságot szenvedett. Kiszabadulva (1854) ismét tanít és tudományosan dolgozik. 1868-ban kinevezik a pesti egyetemen az archeológia tanárává. Sokáig szerkesztette az Archaeologiai Értesítőt és Archaeologiai Közleményeket. Igen nagy munkásságot fejtett ki a régészeti szakirodalomban. Nevezetesebb művei: Műrégészeti kalauz, A régi Pest, A magyar nemzeti múzeum római feliratos emlékei, Régi falképek Magyarországon, stb.

RUZSICKA IGNÁC, penész (1774-1833) sz. P e z i n o k - B a z i n b a n . Fejlődésére nagy hatással volt Erkel Ferenc. Béla futása c. operáját többször játszották régebben a magyar színpadokon.

SADLER JÓZSEF, orvos, botanikus (1791-1849) szül. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . Egy ideig a Nemzeti Múzeum tisztviselője, 1832-től a pesti egyetemen a növénytan tanára. Számos értekezést írt Magyarország növényeiről latin és német nyelven. Nevezetesebbek közülök: Flóra comitatus Pesthiensis, De filicibus veris Hungariae, Pie Graser Ungarns.

SAMASSA JÓZSEF, egri érsek (1828-1912) sz. Z l a t é M o r a v c e - A r a n y o s m a r ó t o n . Nagy jártassága volt a klasszikus latin nyelvben. Pályáját mint nagyszombati tanár kezdi, aztán teológiai, majd egyetemi tanár lesz Pesten. A kiegyezés után képviselő, miniszteri tanácsos s végül a szepesi püspökség előlépcsőjén át egri érsek lesz. Nagy tudásával, műértésével vete-

kedett jótékonyága. Igen sokat áldozott (több milliót) jótékony célokra; pártolta a művészeteket és az ifjúság nevelési intézményeit. Eger városának is egyik leghálásabb emlékeztető jótévedője.

SEGNER JÁNOS ANDRÁS, fizikus (1704-1777), sz. Bratislava-Pozsonyban. Orvosi diplomát szerz és Pozsonyban, majd Debrecenben folytat orvosi gyakorlatot. Később a jénai, majd a göttingai és a hallei egyetemen lett a matematika és fizika tanára. Főként a mechanikával foglalkozott. Számos matematikai és fizikai szertárban ott van máig is a tőle feltalált és róla nevezett Segner-kerék. Ez tulajdonképpen egy egyenes karokkal ellátott reakciós turbina. A csőkarokból oldalt kiömlő víz hozza mozgásba az egész turbinát.

STAUB MÓRIC, pedagógus, (1842-1904) sz. Bratislava-Pozsonyban. Előbb reáliskolai, majd gyakorló főgimnáziumi tanár Budapesten, ő dolgozta ki az 1879-iki középiskolai tantervet és utasításokat. Megszervezte és igazgatta az Országos Tanszermúzeumot. Szeretettel foglalkozott a rabsegélyezéssel és a rabok oktatásának szervezésével is. Mint botanikus különösen a növények fejlődésánál foglalkozott. Résztvett a Földrajzi Társaság Balaton-kutatásában is. Egyideig szerkesztette a Földrajzi Közlönyt.

SZAPOLYAI JÁNOS (1487-1540). János néven választott nemzeti király, sz. Spišské Podhradie-Szepesvárában. Történeti szerepe az 1505-iki rákosi országgyűlésen kezdődik. Ekkor már a nemzeti párt királyjelöltje. Többször megkéri II. Ulászló leánya kezét, de mindig elutasítják. 1511-ben erdélyi vajdává nevezik ki. Ő veri le a Dózsa-lázadást. Nádorságra törekszik eután, de nem nyeri el. Az udvari párt és a köznemesek pártja a legélesebb viszálykodásban van, mikor bekövetkezik 1526-ban Szolimán szultán támadó hadjárata. Szapolyai János seregével csak Szegedig jut el, mikor már Mohácsnál eldőlt a csata és a király is elesett. Szapolyai októberre országgyűlést hirdet; ezen megválasztják királlyá és Székesfehérvárt meg is koronázzák. Az udvari párt azonban Habsburgi Ferdinándot választja meg királlyá s a következő évben kitör a két ellenkirály közt a harc. A szerencse Ferdinándnak

kedvez, kiszorítja Szapolyait az országból, mire ez Szolimán szultánnal köt szövetséget. A szultán 1529-ben nagy haddal jön az országba s elfoglalja és átadja Szapolyainak Budavárát. Alig tér vissza Szolimán, újra kezdődik a harc a két ellenkirály közt. Az ország nyugati része Ferdinánddal, keleti része pedig Sz. Jánossal tart. Az évekig tartó belső háborúnak a nagyváradi béke vet véget, amelyben kölcsönösen elismerik egymás birtokjogait úgy, hogy Sz. János halála után a keleti rész is Ferdinándra száll. De Sz. János a feltételek meg nem tartása miatt a békét felbontja, megnősül és halála előtt úgy intézkedik, hogy fia örököljön. Sz. János utolsó valóságos nemzeti királya volt Magyarországnak. Érdeme az ország függetlenségének és önállóságának védelmezése; hibája a szerencsétlen török szövetség.

SZEMERE MIKLÓS, költő és politikus (1804—1881) sz. L a s t o v e c-Lasztócon. Sokat utazott és sokat foglalkozott képzőművészetekkel. A reformkorban heves, indulatos ellenzéki politikus volt. A forradalom után fogságban volt. Irodalmi pályáján nem ért el nagy sikereket. Költeményei nehézkes reflexiókkal terheltek.

SZEMERE MIKLÓS, politikus (1856-1919) sz. Male O z o r o v-Kisazaron, Egy ideig diplomáciai szolgálatban volt, aztán több ízben volt képviselő. Szenvedélyes sportbarát volt. Lóversenyistállója és céllövőháza ismertek voltak. Számos röpiratban szólott hozzá az időszerű társadalmi kérdésekhez.

SZENT ERZSÉBET, thüringiai örgrófné (1207-1231), II. Endre leánya, szül. a B r a t i s l a v a - p o z s o n y i várbán. Négyéves korában eljegyezték Lajos thüringiai örgróffal és odaadták nevelésbe. Már gyermekkorában a legmélyebb vallásosság látszott meg rajta. Boldog házassága alatt férjét is ilyen irányban vezette. Férje mint keresztes vitéz meghalván, sógora elűzte. Özvegységében lemondással teljes életmódját még szigorította. Már életében legendák jártak róla s halála után számos csodát tulajdonítottak neki. 1235-ben szentté avatták.

SZENT MAURUS N i t r a-N y i t r a tájékán született, Pannonhalmán nőtt fel s lett szerzetes, majd apát és később (1036—1064) pécsi püspök. Az ő idejében építtette Péter király a pécsi székesegyházat. Maurus megírta Zoerárd hitvalló és szent Benedek vértanú-remeték életrajzát.

SZENVEY JÓZSEF, költő (1800-1857). Bratislava-Pozsonyban. Több drámát és lírai költeményeket írt. Schiller sok művét fordította magyarra. Költeményei Bajza folyóirataiban jelentek meg. Az ötvenes években mint szerkesztő tevékenykedett.

IFJ. SZINNYEI JÓZSEF, nyelvész, 1857-ben született Bratislava-Pozsonyban. Mint egyetemi hallgató már akadémiai jutalmat nyert egy pályaművel. Eleinte irodalomtörténettel foglalkozott, később mint Budenz tanítványa teljesen a nyelvészetre adta magát. Finnországban töltött egy évet s magyar nyelvtant is írt a finnek számára. Földjüket Az ezer tó országa c. művében ismertette. Kiadott egy finn-magyar szótárt. Munkássága alapján először a kolozsvári egyetemen kapott irodalmi tanszéket, majd a budapestin lett Budenz utóda. Főbb művei: Magyar nyelvhasználat, Magyar Táj szótár, A magyarság eredete, nyelv-3 és honfoglaláskori műveltsége. Középkorai magyar nyelvtani könyvei számos kiadást értek.

SZINYEI-MERSE PÁL, festő (1845-1920) sz. Chminianska Nova Veszinye-Újfalun. Iskolái elvégzése után Münchenben tanult festészetet Wagner és Piloty iskolájában, később Böcklinnél. Beható természettanulmányokat folytatott és ezzel úttörője lett egy új festészeti iránynak. Első képe, amely az új irányt teljes kifejlődésében mutatja, a Majális c. Az akkori kritika nem méltányolta. Ez elkészerítette a festőt; éveken keresztül nem nyúlt ecsethez. 1896-ban rendezett kiállítása nagy lelkesedést keltett a fiatal festőnemzedékben. Ez időtől kezdve elismerték és most már úgy szerepel a magyar műtörténetben, mint Munkácsy mellett a legnagyobb magyar festő. Képei közül ismertek: Majális, Faun, Szénában, Fürdőház, Pacsirta. Pipacs, Hóolvadás, stb.

SZIRMAY ANTAL, író (1747-1812) szül. Presov-Eperjesen. Részt vett a megyei és országos közéletben II. József alatt. Utána visszavonult és teljesen tanulmányainak szentelte magát. Kiadta Zemplén, Ugocsa, Szatmár vármegye leírását, a Szirmay-család történetét. Írt egy művet a szőlőművelésről és a borok csinálásáról. Leghíresebb, máig is sokat idézett munkája Hungária in parabolis, melyben Magyarország történetét, a magyar nemzet szokásait, erkölceit írja meg jó magyar példabeszédekkel és közmondásokkal megvilágítva.

SZTÁRAI MIHÁLY, a reformáció harcos papja (megt halt 1580 körül), szül. S t a r é-Sztárán. Ferenc rendi szerzetesből lett a reformáció buzgó terjesztője s a Dunántúl 120 protestáns egyházat alapított. Utoljára Pápán volt lelkész, ahonnan 1579-ben elüldözték. Irodalmi művei közül nevezetes két drámai formájú hitvitairata: A papok házassága és Igaz papság tükre. Igen sok verses műve is van: ú. n. széphistóriák.

TAGÁNYI KÁROLY, történétíró, országos levéltáros (1858-1924) sz. N i t r a - N y i t r á n. Pályáját az Országos levéltárnál kezdte, amelynek hosszú ideig volt azután vezetője. Igen szorgalmas és pontos kutató és feldolgozó. A nagy értékű, magas színvonalú Magyar Gazdaságtörténeti Szemlé-t éveken át szerkesztette. Jelentősebb művei: Magyarország címertára, A földközösség története Magyarországon, Megyei önkormányzatunk keletkezése, Magyar erdészeti oklevéltár, Szolnok-Doboka vármegye monográfiája, stb.

TÉLFY IVÁN, hellenista (1816-1898), szül. T r n a v a - N a g y s z o m b a t b a n. Több pálya közt ingadozott; teológiát, filozófiát, jogot végzett. 1846-ban a pesti egyetemen a görög nyelv és irodalom h. tanára lett; később mint e tanszék rendes tanára működött késő öregségéig. Irodalmi munkássága igen sokoldalú. Számos jogi, történeti és statisztikai művet írt, de munkássága főrésze a görög történelemmel és filológiával függ össze. Állandó kapcsolatot tartott fenn az újjörög tudományos társulatokkal és körökkel.

THEWREWK EMIL (ponori), filológus, Budapesten a klasszika filológia tanára, (1838-1917) sz. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . Alapította és mint elnök vezette a Philologiai Társaságot és szerkesztette lapját, az Egyetemes Philologiai Közlönyt. Tudományos munkássága igen terjedelmes és sokoldalú. (Latin és görög írók fordításai és kritikai kiadásai, a magyar nyelvészetre, a nyelvire, a zenére vonatkozó művei.)

THÖMÁN ISTVÁN, zongoraművész, szül. H u m e n é - H o m o n á n 1862-ben. Erkel és Liszt tanítványa, a budapesti zeneakadémia tanára volt. Számos jeles utódot nevelt (Dohnányi, Bartók, Buttykay).

THÖKÖLY IMRE, késmárki gróf U657-1705), sz. K e z m a r o k - K é s m á r k o n . A 17. század utoljána a Habsburgi uralkodók ellen történt felkelések vezére. Erdélynek rövid ideig fejedelme. A kor viszonyai miatt hányt-vetett, kalandos ifjúsága után, mint a kuruc felkelés vezére eleinte nagy szerencsével harcol. Elfoglalja az egész felső vidéket állandó szövetségben a törökök ű. De a gyengülő török hatalommal együtt fogy az ő hatalma is. Sem a török, sem a maga népe bizalmát nem tudta teljesen megnyerni. A szultán kétszer is elfogatja, a magyar rendek megtagadják tőle az adót. 1799-ben száműzik. Ettől kezdve a török fővárosban élt. Ott is halt meg. Tetemeit Rákócziéval együtt hozták haza 1906-ban és a késmárki ev. templomban helyezték nyugalomra. Felesége I. Rákóczi Ferenc özvegye, Zrínyi Ilona volt.

TÖRÖK AURÉL, orvos és antropológus (1842—1912), szül. B r a t i s l a v a - P o z s o n y b a n . Először a kolozsvári új egyetemen az élettan tanára. Később ember-tannal foglalkozik s így kerül a budapesti embertani tanszékre. Céljaul tűzte ki a magyarság eredetének embertani alapon való megállapítását, de ezt még csak tanítványa, Bartucz Lajos valósította meg. Embertani kutatásai európai hírré emelték. Művei egész kis könyvtárat tesznek ki.

TREFORT ÁGOSTON, államférfi (1817-1888, sz. H u m e n é - H o m o n n á n . Tevékeny részt vesz a közéletben már a szabadságharc előtt, melynek idejét

Eötvös Józseffel együtt külföldön tölti. 1872-ben átveszi Eötvös örökét mint közoktatásügyi miniszter és 16 évig marad helyén. Működéséhez fűződik a budapesti egyetem kifejlesztése, a zeneakadémia és a mintarajziskola alapítása. Nagy érdemei vannak a műemlékek gondozása körül is.

VÁSÁRHELYI PÁL, mérnök (1795-1846), sz. Spiszké Vlachy-Szepesolasziban. Mérnöki munkáival magára vonta Széchenyi István figyelmét. Ő készítette el az aldunai hajózási útvonal és a Széchenyi-út terveit s vezette a munkát is. Élete főműve a Tiszaszabályozás terve.

WALLASZKY PÁL, az első rendszeres irodalomtörténet szerzője (1742-1824), sz. Bádán-Bagyánban. Evangélikus lelkész volt. Műveit latinul és szlovákul írta, de mindnek a magyar művelődéstörténet a tárgya. Főműve: *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria*.

WINDISCH KÁROLY, író (1725-1793), sz. Bratislava-Pozsonyban. Itt volt előbb tanácsos, aztán polgármester. Műveit németül írta. Nevezetesebbek: *Politische, geographische und historische Beschreibung Ungarns, Geschichte der Ungarn, Geographie Ungarns* > *Geographie Siebenbürgens, Briefe über den Schachspieler d. Herrn Kempelen*. Több lapot is szerkesztett: *Pressburgisches Wochenblatt, Ungarisches Magazin*, stb.

GRÓF ZICHY GÉZA, költő, zenész és zongoraművész (1849-1924), sz. Stárén. Jobbkarját 14 éves korában szerencsétlenség következtében elvesztette, de balkezevel zongorajátékát annyira tökéletesítette, hogy világhírű művész lett. Számos operát szerzett (Roland mester, Rákóczi-trilógia, stb.). Írt mélyérzésű költeményeket, emlékiratot és a világháború rokkantjainak útmutatót: *A félkezü ember könyve* címen. Hosszú ideig volt elnöke a pozsonyi Toldy-Körnek.

GRÓF ZICHY NÁNDOR, politikus (1829-1911 szül. Bratislava-Pozsonyban. Az abszolutizmus idején visszavonulva élt. 1863-ban mégis keményen megbüntették egy sajtónyilatkozata miatt. Az újjáéledt po-

litikai életben erős katolikus és a szabadelvű újításokat ellenző szellemben vett részt. Vezére volt minden katolikus mozgalomnak. Ő alapította a néppártot és sajtószervét, az Alkotmány c. napilapot.

ZSASSKOVSZKY FERENC (1819—1888) és **ENDRE** (1824—1882), testvérek, zeneszerzők és zenepedagógusok. Mindkettő Dolny Kubin-Alsó Kubiban sz. és Egerben volt egyházi karnagy és zenetanár. A magyar egyházi zene, az orgonairodalom, a férfi- és vegyeskar, a zene- és énekpedagógia terén írt műveik, amelyeket többnyire együttesen adtak ki, egész kis könyvtárat tesznek ki. Endre egyik máig is értékes műve Orgonaiskolája.

ZSÁMBOKI JÁNOS (Sambucus), történetíró (1531—1584), sz. Trnava-Nagyszombatban. Világotjárt, igen művelt ember; 26 éves korában már a bolognai egyetem tanára, később Miksa császár udvari orvosa és történetírója. Számos kisebb művet írt kora történeti eseményeiről. Kiadta több régi történetírónkat (Bonfini, Brodarics) és a Corpus Juris első kiadását. Tinódit latinra fordította, hogy az udvari körök is olvashassák.

ZSIGMOND VILMOS, geológus (1821-1888), sz. Bratislava-Pozsonyban. A szabadságharc után foglyoságot szenvedett. A 60-as évektől kezdve haláláig ő vezette Magyarországon a mélyfúrásokat. Harkány, a Margitsziget, Alcsut, Lipik, Ránkherlány, a budapesti Városliget hévizei és a petrozsényi szénmedence feltárása fűződnek nevéhez.

